

L'EMPREMTA DE JOSEP CARNER A «EXEUNT PERSONAE»

Oriol Ribet Casademunt

La faceta de Gabriel Ferrater com a crític literari resulta fascinant, entre altres motius, perquè és de gran utilitat per entendre la seva poesia, si més no la part de la seva poesia de la qual forma part el poema «Exeunt personae». Cal tenir en compte que, com apunta Edgardo Dobry,¹¹ Ferrater s'insereix en la gran tradició de poetes crítics que s'enceta amb el Romanticisme, i que té un gran arrelament en l'àmbit anglosaxó, del qual era un profund coneixedor. Les dues obres, la poètica i la crítica, estan estretament relacionades, formen un tot, i fan bona l'afirmació de Gil de Biedma, que en la introducció a *El pie de la letra* afirma: «*Los poetas metidos a críticos de poesía nunca resultamos del todo convincentes, aunque a veces sí muy estimulantes, precisamente porque estamos hablando en secreto de nosotros mismos.*»¹²

L'obra crítica de Ferrater ha estat tradicionalment dispersa i de difícil accés, pel fet que circulava en edicions descatalogades i perquè, cosa absolutament anòmla, encara avui no tenim editades les obres completes. Fa uns anys, la publicació del *Curs de literatura catalana contemporània* va ser un primer pas important per començar a posar fi a aquesta situació. El volum recull les conferències que Ferrater va dictar a la Universitat de Barcelona els anys 60, que, com encertadament apuntaven els editors, són un «festival de la intel·ligència». No es tracta aquí de fer una glossa de tot el que hi diu Ferrater, sinó d'apuntar un aspecte en concret que, en línia amb el que expressava Gil de Biedma, ens permet intuir que quan, en aquestes conferències, Ferrater

¹¹ Edgardo DOBRY; Anna TORCAL (Trad.): «Gabriel Ferrater i el 'Poema inacabat'». *Literatures*. Segona època, Núm. 2 (2004), p. 11-28. També disponible en línia a: https://projectetraces.uab.cat/tracesbd/literatures/2004/literatures_a2004n2p11.pdf [Consulta: 29 d'agost de 2021].

¹² Jaime GIL DE BIEDMA: *El pie de la letra*, Crítica, Barcelona, 1994, p. 12.

s'ocupa de Josep Carner, parla, més o menys veladament, de seva pròpia obra poètica, i en particular d'una part de la poesia en la qual podem incloure «Exeunt personae».

Els escrits teòrics (les conferències dictades a la Universitat de Barcelona, però també el pròleg al *Nabí*, que Ferrater considerava el «poema màxim» de Carner) són, en aquest sentit, molt il·lustratius. Si la figura de Jonàs, en el *Nabí*, esdevé problemàtica per al mateix profeta, endut per la voluntat divina cap a un destí que ni comprèn ni accepta, en molts poemes de Ferrater aquesta problematització de l'experiència es produeix d'una manera molt notable.

La conferència de Ferrater a la UB dedicada a Carner ens aporta una pista valuosa per veure que tots dos estan units en una visió desesperançada i escèptica sobre la capacitat que tenim per comprendre i donar sentit a la nostra existència. Aquella part de la poesia de Carner que més interessa Ferrater és la que sent més propera a la seva obra. Així, afirma que «el pessimisme de Carner és irònic», un «pessimisme intel·ligent»;¹³ i sosté que «en el fons, en el que sempre creu la seva poesia és en una mena d'instint, en una espècie de víscera tremolosa, de voluntat o d'instint, o més aviat en diríem d'esma [...] una mena de batec irracional anterior a tota la nostra vida».¹⁴

Aquest «pessimisme irònic» no és, al capdavant, el mateix que apareix al «Poema inacabat»? Diu Ferrater: «la gran roca de sofriment / que a tots ens fa de fonament / la vela sempre una lleu sorra / d'afeccions felices. Molta / no ho és mai, però els remolins / els aixeca l'aire més fi».¹⁵ I per altra banda, la paraula «instint», en la qual insisteix Ferrater quan analitza Carner, no és, també, clau en la part final d'«Exeunt personae»? El poeta s'adreça a un «tu» (l'amant), contraposat al poeta perquè actua «amb un instint de molt abans, senzill / com ho és la sang dels homes i les dones». Aquesta contraposició entre vida ordinària i vida intel·lectual és molt freqüent en Ferrater, i se sol resoldre a favor de la primera. Com en Carner, hi ha aquesta creença en un impuls vital animal molt més fort que qualsevol realització intel·lectual. És una idea que, ja cap al final de la seva vida, en una entrevista que li va fer Baltasar Porcel, Ferrater resumia així: «Una noieta o un noi ens són simpàtics i ens poden donar una reacció de frescor davant la vida que ni tu ni jo tenim. Els intel·lectuals tenim sempre reaccions secundàries sobre la vida. En canvi, tractar gent que té reaccions primàries, no interferides per ideologies, és sa.»¹⁶

Pel que fa al to íntim, a aquest aire de conversa privada que té «Exeunt personae», cal dir que és compartit amb alguns dels millors poemes de Ferrater. Segurament són els menys intel·lectualitats, els menys abstractes, i potser per això tenen una capacitat tan gran per

¹³ Gabriel FERRATER: *Curs de literatura catalana contemporània*, Editorial Empúries, Barcelona, 2019, p. 32.

¹⁴ *Op. cit.*, p. 59.

¹⁵ Gabriel FERRATER: *Les dones i els dies*, Edicions 62, Barcelona, 2002 [1968], p. 94.

¹⁶ Gabriel FERRATER: *Papers, cartes, paraules*, Quaderns Crema, Barcelona, 1986, p. 529-530.

connectar amb el lector, per fer possible la identificació amb la vivència que expressa el poema. És un efecte característic de Ferrater, importantíssim si el situem en el marc de la ruptura que la seva irrupció va representar en la poesia catalana dels anys seixanta, molt marcada pel simbolisme. Ara, de tants imitadors com ha tingut Ferrater, pot passar per alt a molts lectors el terratrèmol que va causar Ferrater, i que tant va irritar «el talòs Garcés».

Al darrere d'aquest to íntim de la poesia hi ha també uns pressupòsits teòrics expressats tant per Ferrater com pel seu amic i còmplice literari Jaime Gil de Biedma. En tots dos poetes, l'obra poètica i la crítica estan estretament relacionades, formen un tot. Si ens els escrits teòrics Ferrater ens diu que un escriptor «*debería procurar no perder de vista la palabra hablada y ajustarla en lo posible a la escrita*»,¹⁷ en molts dels seus poemes el recurs al registre col·loquial, a formes populars del llenguatge, usades en escenes de la quotidianitat –en particular de la relació amorosa– són una constant. És així en poemes com «Exeunt personae», però també a «No una casa», «Si puc», «Boira», «Ídols» o «Cambra de la tardor», i per descomptat, en el narratiu «Poema inacabat». També en Gil de Biedma («Contra Jaime Gil de Biedma», «Canción de aniversario», «Albada» o «Pandémica y celeste», entre d'altres). Gil de Biedma assenyalava, citant Auden, que «*el tono propio de la poesía en esta época es un tono íntimo de voz, el de una persona directamente hablando a otra persona, según ha dicho Auden, y no a un vasto auditorio; cuando un poeta moderno levanta la voz, siempre suena a falso*».¹⁸ Idea en la qual Ferrater coincideix en el «Poema inacabat»: «que un vers que no sap a qui parla / sembla aquell que de cap es llança / a una piscina que han buidat / o que invoca l'eternitat».¹⁹ És per aquest camí, fonamentalment, que cal entendre els motius pels quals tant Ferrater com Gil de Biedma es declaren lectors i admiradors de la poesia medieval. Gil de Biedma n'imita la forma de la sextina (al poema «Apología y petición») i el tòpic de la separació dels amants a «Albada», que s'inspira precisament en el gènere medieval del mateix nom. Ferrater, per la seva banda, es declara «poeta medievista» al «Poema inacabat», que s'inspira en una composició de Chrétien de Troyes: «I deixa'm ara saludar / els lleials a l'edat mitjana / que no somnien cavalcades / ni alicorns ni sarraïns.»²⁰ Gil de Biedma ha definit molt bé el que els seduïa d'aquesta poesia: «*nos fascinaba el acento tan naturalmente interpersonal de muchos de aquellos versos*».²¹

Es pot objectar, naturalment, que la poesia de Ferrater va evolucionar cap a una major complicació formal i de contingut, i que probablement es va allunyar d'alguns dels pressupòsits teòrics que va formular. Però, en cas d'«Exeunt personae», sí que podem observar aquesta correspondència entre el Gabriel Ferrater crític i el Gabriel Ferrater poeta, correspondència que,

¹⁷ *Ibidem.*, p. 517.

¹⁸ Jaime GIL DE BIEDMA: *El pie de la letra*, p. 285.

¹⁹ Gabriel FERRATER: *Les dones i els dies*, p. 96.

²⁰ *Ibidem.*, p. 85.

²¹ Jaime GIL DE BIEDMA: *El pie de la letra*, p. 285.

més enllà de l'interès acadèmic que pugui tenir, ens és molt útil com a lectors a l'hora de llegir la seva poesia.

Bibliografia

Edgardo DOBRY; Anna TORCAL(Trad.). «Gabriel Ferrater i el 'Poema inacabat'». *Literatures*. Segona època, Núm. 2, 2004, p. 11-28. També disponible en línia a: https://projectetraces.uab.cat/tracesbd/literatures/2004/literatures_a2004n2p11.pdf [Consulta: 29 agost 2021].

Gabriel FERRATER: *Papers, cartes, paraules*. Quaderns Crema, Barcelona, 1986.

Gabriel FERRATER: «Pròleg». Dins: Josep CARNER: *Nabí*. Edicions 62, Barcelona, 1998, p. 7-27.

Gabriel FERRATER: *Les dones i els dies*. Edicions 62, Barcelona, 2002.

Gabriel FERRATER: *Curs de literatura catalana contemporània*. Editorial Empúries, Barcelona, 2019.

Jaime GIL DE BIEDMA: *Las personas del verbo*. Seix Barral, Baecelona, 1990.

Jaime GIL DE BIEDMA: *El pie de la letra*. Crítica, Barcelona, 1994

Oriol RIBET CASADEMUNT: *Ruptura poètica i crítica literària en Gabriel Ferrater*. Treballs Finals de Grau (TFG) - Estudis Literaris. Universitat de Barcelona, 2021. Disponible a <http://hdl.handle.net/2445/180403>